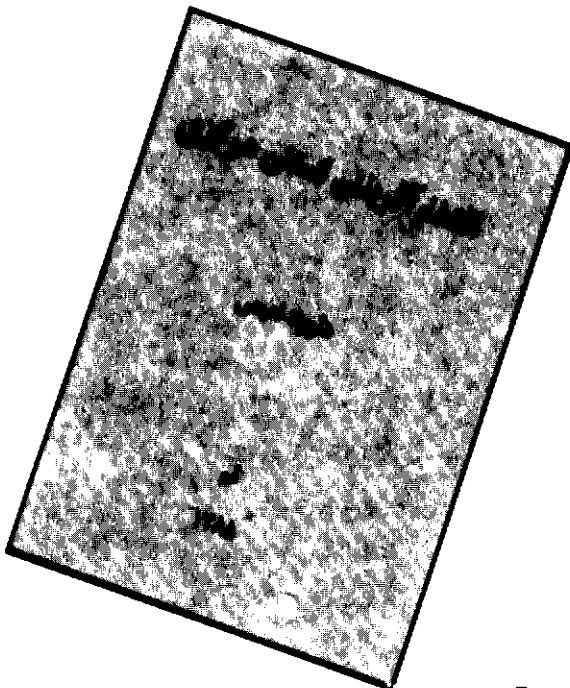

نقدی بر

افتخار آفرینان استان مرکزی

حمیدرضا میرمحمدی

افتخار آفرینان استان مرکزی، تألیف داوود نعیمی، انتشارات کومه، قم، ۱۳۸۵، ۴۶۸ صفحه (جلد اول).

نگارشی فارسی را دچار مشکل نموده است که برخی از آنان در سطور بعد خواهد آمد.

- یکی از منابع مؤلف، کتاب فرهنگ آبادی ها و مکان های مذهبی کشور اثر دکتر محمدحسین پاپلی یزدی است که در سال ۱۳۶۷ از سوی بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی منتشر گردیده است. استناد به این اثر در همه صفحات بدون ذکر صفحه است و به ۳ صورت آمده است: مکان های مذهبی پاپلی یزدی؛ اماکن مذهبی پاپلی یزدی؛ فرهنگ آبادی های دکتر

این اثر ۳ جلدی است و آنچه در پی می آید معرفی جلد اول می باشد، این مجلد دارای یک مقدمه و ۱۲ فصل است. فصل اول: در خصوص ناحیه جبال و حاکمان نخستین آن؛ فصل دوم: ویژگی های جغرافیایی و تاریخی اراک؛ فصل سوم: جاذبه های تاریخی و مذهبی استان مرکزی؛ فصل چهارم: جاذبه های طبیعی استان مرکزی؛ فصل پنجم: مراسم سنتی استان مرکزی؛ فصل ششم: وزیران استان در دوران مختلف تاریخی؛ فصل هفتم: حاکمان اراک؛ فصل هشتم: مساجد؛ فصل نهم: بقاع آل کوثر؛ فصل دهم: کتابخانه های عمومی استان مرکزی؛ فصل یازدهم: مدارس علمیه دینی و نقش مؤسس آن آیه الله حائری؛ فصل دوازدهم: حوزه علمیه اراک پروردگانه مجتهدین بنام.

کوتاه ترین فصل کتاب فصل چهارم است که هفت صفحه دارد و پر صفحه ترین فصل فصل نهم است. اما از مطالعه این اثر به دست می آید:

- احساس نیاز به ویراستاری فنی و ادبی بسیار دقیق و اصولی.
- فصل ششم به شرح حال وزیران استان در دوران مختلف و فصل هفتم به حاکمان اراک اختصاص یافته است، آیا حاکمان و وزیران با توجه به برخی از سرگذشت می توانند جزء افتخار آفرینان محسوب گردند؟
- مأخذ بسیاری از نقل قول های متن نه در داخل متن ذکر گردیده و نه در زیر نویس صفحات.
- در بسیاری از زیر نویس ها به نام کتاب اکتفا شده است.
- در برخی موارد جملات متن حالت محاوره ای دارد و به کار بردن کلمات عربی در متن فارسی رعایت برخی اصول

مرکزی را منبعث از فشار اقیانوس هند آورده است، در صورتی که اقیانوس هند صرفاً در جنوب شرقی ایران مؤثر است و در هیچ مکانی از کشور مؤثر نیست و از سوی دیگر فشار اقیانوس هند خود جمله نادرستی است و می‌بایست در بیان آن از: فشار زیاد یا فشار کم اقیانوس بهره برد.

- در صفحه ۳۸۶ و ۳۸۷ قطر گنبد امامزاده قاسم (ع) را ۲۱ الی ۱۰ متر ذکر نموده که این عدد عقلاً سازگار نیست، ظاهرآ باید ۱۰ الی ۱۲ متر صحیح باشد.

- در صفحه ۵۶ (زیرنویس شماره ۲) ماده تاریخ بنای شهر اراک را چنین آورده است: «نهاد یوسف ثانی بنای مصر جدید». بر اساس آنچه در کتاب سیمحای اراک (ج ۱ ص ۳۱) آمده ماده تاریخ چنین است: «نمود یوسف ثانی بنای مصر جدید» که سال ۱۲۳۱ می‌باشد. البته مؤلف محترم صحیح این ماده تاریخ را در صفحه ۶۸، سطر دوم آورده است، ولی در زیرنویس ص ۵۶ دقت نموده است.

- زیرنویس شماره ۱ صفحه ۴۰۹ در متن صفحه ۴۱۲، سطر ۱۱ و ۱۲ تکرار گردیده است؟

- مؤلف در صفحه ۶۲ وفات یوسف خان گرجی را به سال ۱۲۴۰ ق در اصفهان و در صفحه ۶۳ به سال ۱۲۴۰ ق و در صفحه ۶۹ به سال ۱۲۴۶ دانسته است.

- در ص ۶۳ آمده است که پس از فوت یوسف خان گرجی به سال ۱۲۴۰ ق فتحعلی شاه قاجار مقام و منصب او را به فرزند ۱۷ ساله اش غلامحسین خان می‌دهد. در صفحه ۶۹ آمده در سال ۱۲۴۶ سپهدار قشون و حکمرانی عراق (اراک) به ایشان واگذار گردید و در صفحه ۶۳، سطر ۱۳ آمده: فتحعلیشاه در سال ۱۲۴۳ ق به قم و سلطان آباد (اراک فعلی) سفر می‌کند غلامحسین خان (فرزند یوسف خان گرجی - سپهدار اول) سپهدار عراق است. بنابراین سال ۱۲۴۶ ظاهرآ صحیح نیست.

- در صفحه ۶۷ چنین آمده است: سال وفات غلامحسین خان سپهدار را در حدود سال ۱۳۰۳ یا ۱۳۰۴ ذکر می‌کنند. در پایان صفحه ۶۸ آمده وفات غلامحسین خان به دست نیامد، ولی چون ضامن وقایع ۱۳۰۴ دیده می‌شود که آقا سردار فرزند سپهدار به لقب و منصب پدر سرافراز گردیده، بایست وفات وی را در خلال سال‌های ۱۳۰۳ یا همان سال تصور نمود.

- در صفحه ۷۰، سطر ۶ آمده است حاج زین العابدین شیروانی در کتاب در ماده شهر نو می‌نویسد... ولی نام کتاب وی ذکر نگردیده و زیرنویسی نیز در پی آن نیامده است.

محمدحسین پاپلی (که هیچ کدام از این سه صورت ارجاع صحیح نیست).

- استان مرکزی در برخی موارد استان اراک نامیده شده که صحیح نیست، از جمله در صفحه ۱۴، سطر ۹.

- در اکثر صفحات تفاوتی بین شهر و شهرستان وجود ندارد و در بیشتر موارد شهرستان همان شهر است، نه شهرستان به معنای محدوده سیاسی، چنان که در صفحه ۸۲ بنای امامزاده شاهزاده حسین در ۴۰ کیلومتری شمال شهرستان اراک و در صفحه ۲۷۶ این بنا در ۴۰ کیلومتری شمال اراک ذکر شده یا در صفحه ۷۸ آمده حمام چهارفصل در خیابان دکتر بهشتی در نزدیکی سه راه آرامنه در شهرستان اراک قرار دارد که صحیح آن شهر اراک است نه شهرستان اراک.

- فصل چهارم به جاذبه های طبیعی استان مرکزی اختصاص یافته است، اما فقط به جاذبه های طبیعی شهرستان سربند و محلات اکتفا شده است، گویی شهرستان های ساوه، خمین، آشتیان، تفرش، اراک و دلیجان ظاهرآ از این جاذبه های بهره‌اند.

- فصل پنجم به مراسم های سنتی استان مرکزی اختصاص یافته که ظاهرآ نسبتی با عنوان کتاب ندارد. این فصل ۲۲ صفحه دارد که ۸ صفحه آن به مراسم سنتی در استان اختصاص یافته است و ۶ صفحه به فهرست آثار تاریخی شهرستان خمین، دلیجان، ساوه، سربند و محلات که موضوع فصل سوم می‌باشد.

- در صفحه ۱۲۷ و ۱۲۸ در بیان مراسم آهو آهو در روستای خوروه چنین آمده است که اگر فرزند کوچک خانوار عادل باشد این ابیات به صورت زیر خوانده می‌شود. اما از اشعار خبری نیست. چنین جافتادگی هایی در متن کتاب فراوان است. مثال دیگر این جمله در بیان نماز استسقای آیه الله سیدمحمدتقی خوانساری است که در صفحه ۴۳۵ مذکور است: حرکت فرموده و به مصلاهی خارج شهر تشریف آورده و به عجیبی ظاهر گردید و بر احدی مخفی نماند که نیست این الا از اثر دهای آن بزرگوار. که ظاهرآ جمله جافتادگی دارد و شاید این گونه بوده: «ابر به طرز عجیبی».

- در صفحه ۴۷، سطر ۱۴ وزش بادهای محلی استان

- در صفحه ۷۱، سطر ۱۷ آمده که در درون قلعه اولیه (شهر) ۴۸ بقعه به نسبت یک دیگر ساخته شده است که ظاهراً منظور یکدیگر باشد.

- در صفحه ۸۳ در خصوص امامزاده محمدعابد آمده که یکی از بناهای مذهبی مقدس این منطقه است که در ۱۲ کیلومتری شمال شهرستان اراک واقع است و در صفحه ۲۶۴ آمده این بنا در ۱۲ کیلومتری شمال شهر اراک است.

- زیرنویس شماره ۲ صفحه ۷۹ در صفحه ۴۱۰ و ۴۱۱ (شرح حال حاج محمد ابراهیم خوانساری) آمده است و نیازی به زیرنویس نبوده است.

- زیرنویس شماره ۲ در صفحه ۸۰ آمده است که یهودیان به دلیل الزامات شرع مقدس اسلام امکان استفاده از گرمابه های مسلمانان را ندارند.

- درباره امامزاده شاهزاده حسین (ع) در صفحه ۸۲ بحث شده و در صفحه ۲۷۵ تکرار گردیده، ضمن آنکه در صفحه ۸۲ این بنا در ۴۰ کیلومتری شمال شهرستان اراک و در صفحه ۲۷۵ در شمال شرقی شهرستان عنوان گردیده و در صفحه ۲۷۶ در ۴۰ کیلومتری شمال شهر اراک درج گردیده است.

- مبحث بنای تاریخی شیخ مراد در صفحه ۸۲ و ۳۱۵ و ۳۱۶ آمده است. آمده این بنا در ۱۴ کیلومتری جنوب شرقی شهر اراک است، اما در صفحه ۳۱۵ آمده که این بنا در ۱۴ کیلومتری شمال شرقی اراک قرار دارد.

دیگر جای درباره این بنا آمده است: چندی پیش از طریق کارشناسان اداره کل حفاظت آثار تاریخی مورد بررسی و در تاریخ ۲۷/۶/۲۵۳۶ به ثبت رسیده است. منظور از چندی پیش حدود ۳۱ سال قبل است (تازمان تألیف کتاب).

- در صفحه ۸۳ بنای تاریخی شاهزاده ابراهیم در روستای مشهد الکوویه در ۴۵ کیلومتری جنوبی اراک درج گردیده و در صفحه ۲۸۴ و ۲۸۵ عنوان امامزاده جعفر و ابراهیم - مشهد الکوویه آمده است؛ توضیح آن درباره شاهزاده صالح و بی بی صفی خاتون از فرزندان موسی بن جعفر (ع) است، دیگر اینکه فاصله ۴۵ کیلومتری آن به ۳۵ کیلومتر تغییر یافته و جهت جغرافیایی آن که در ص ۸۳ جنوبی غربی اراک بوده در صفحه ۲۸۴ به شمال غربی اراک تبدیل شده است، در ضمن عنوان موضوع در صفحات متفاوت است و موضوع متن ارتباطی با عنوان ندارد.

- در ص ۸۲ بنای تاریخ شیخ مراد در صفحه ۳۱۵ با عنوان

پیر مرادآباد درج گردیده.

- در صفحه ۸۳ قدمت بنای شاهزاده ابراهیم به دوره صفویه برمی گردد و در صفحه ۲۸۴ به سال سوم و چهارم ق نسبت داده شده است.

- در صفحه ۸۲ گنبد اصلی شاهزاده حسین را از بناهای عهد صفویه ذکر نموده، حال آنکه در صفحه ۲۷۶ بنای آن را در دوران ایلخانی دانسته است.

- در صفحه ۸۳ فاصله امامزاده حوا خاتون در ۱۵ کیلومتری شمال شهرستان اراک و در صفحه ۲۷۹ در ۱۲ کیلومتری شمال اراک آمده است.

- در صفحه ۸۳ تاریخ یکی از سنگ نوشته های موجود را ۴۸۷ ق آورده، حال آنکه در صفحه ۲۷۹ گفته قدمت بنای امامزاده به نظر می رسد متعلق به سال های ۴۰۰ - ۵۰۰ ق باشد. در صورتی که سنگ نوشته موجود است به نظر می رسد چه جایگاهی دارد.

- در صفحه ۱۸۳ امامزاده محمد عابد در مشهد میقان در ۱۲ کیلومتری شمال شهرستان اراک و در صفحه ۲۶۴ در ۱۲ کیلومتری شهر اراک درج گردیده است.

- در صفحه ۸۴ بقعه شاهزاده محسن واقع در مشهد گرمه در ۴۲ کیلومتری شمال غربی شهرستان اراک آمده، در صفحه ۲۸۳ در ۳۷ کیلومتری شهر اراک و سپس آمده است که ۲۷ کیلومتر آن آسفالت و ۵ کیلومتر دیگر آن شوسه است، اولاً دو عدد ۳۷ کیلومتر و ۴۲ کیلومتر متفاوت است و دیگر اینکه دو عدد ۲۷ و ۵، ۳۲ است نه عدد ۳۷ و نه ۴۲، نکته دیگر اینکه در صفحه ۲۸۳، سطر ۱۰ جمله چنین است: «فاصله این بقعه شهر اراک ۳۷ کیلومتر می باشد». به ظاهر حرف «تا» فراموش حذف شده است.

- صفحه ۸۴ ذیل عنوان بناهای تاریخی شهرستان خمین چنین آمده است: «چندی پیش از طریق کارشناسان وزارت فرهنگ و هنر مورد بررسی و شناسایی قرار گرفت». ظاهراً چندی پیش قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است، زیرا بعد از انقلاب اسلامی عنوان وزارت فرهنگ و هنر وجود ندارد.

خمین، دلیجان، ساوه، سریند و محلات آمده است، در صورتی که فصل سوم کتاب به جاذبه های تاریخی و مذهبی اختصاص دارد. جالب توجه آنکه در جدول فهرست آثار تاریخی و مذهبی شهرستان خمین ردیف ۱۱- ۱۴ نام دو چشمه به نام چشمه پیشه علی و چشمه فارسی و دو سر خاکی و قدیمی آمده است و در جدول فهرست آثار تاریخی و مذهبی شهرستان ساوه نیز نام دو سراب و در شهرستان سریند نام جنگل های بلوط، دره سماخلی، سرخاکی هندودر، سراب اسکان، سراب پنجعلی، سراب حک، سراب عباس آباد، سراب عمارت و کوه و چاه چال خاتون در فهرست آثار تاریخی آمده است!

- در فصل ششم، صفحه ۱۴۲ (مبحث وزیران استان) از اسحاق فراهانی یاد شده و در صفحه ۱۴۶ سخن در باب میرزا اسحاق فراهانی تکرار گردیده که ظاهراً عنوان ها به یک شخص برمی گردد.

- در فصل هفتم (حاکمان اراک) از افرادی سخن به میان آمده که در مبحث وزیران استان به آنان اشاره شده است، از جمله میرسید احمد مستوفی مندرج در صفحه ۱۵۳ و ۱۷۹.

- در صفحه ۱۸۲ در بیان قحطی سال ۱۲۸۸ بیت شعری چنین آورده است:

به سالی که آدم خوری باب گشت

ز هجرت گذشته است هشتاد و هشت

که صحیح آن چنین است:

به سالی که آدم خوری باب گشت

هزار و دویست است و هشتاد و هشت

- در صفحه ۲۳۹ تاریخ ساخت مسجد و مدرسه حاج محمد ابراهیم خوانساری در سال های ۱۳۱۵ - ۱۳۲۰ ق آمده، در صفحه ۴۰۹ همین تاریخ ثبت شده و در صفحه ۴۱۵، ۱۳۲۰ - ۱۳۲۲ ذکر گردیده که عدد متفاوتی است.

تاریخ بنای مدرسه ملک در صفحه ۴۰۹ بین سال های ۱۳۱۸ - ۱۳۲۰ ذکر شده و در صفحه ۴۱۵، سطر ۹ سال های ۱۳۲۰ - ۱۳۲۲ و در سطر ۲۱ سال ۱۲۸۷ ق ضبط گردیده است.

- در فصل نهم ضمن «بقاع آل کوثر» ابتدا فهرست ۲۱ بقعه آمده است و سپس تحت عنوان «بقاع منور و مقابر شهر اراک» تعداد ۴۴ بقعه و امامزاده فهرست شده است؛ اولاً برخی از این بقاع در شهر اراک نیست و در سایر شهرستان های استان است، ثانیاً تعدادی از آنها تکراری است، برای مثال به برخی اشاره می گردد:

جالب تر اینکه چون موضوع مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است، از مجموع ۳۶ امامزاده و بقعه متبرکه و قلعه های تاریخی موجود در شهرستان خمین فقط ۳ بنا به عنوان اثر تاریخی ثبت شده است و به همین علت است که منزل پدری حضرت امام خمینی (ره) که به شماره ۱۷۴۶ ثبت تاریخی گردیده، جزو آثار تاریخی نیامده است.

- در همین صفحه ۸۴ عنوان بنای تاریخی شهرستان تفرش فراموش گردیده است.

- در صفحه ۸۷ بقعه ابوالعلی مهدی ذکر شده که در صفحه ۳۸۲ و ۳۸۳ بخش هایی از آن مجدداً تکرار گردیده است. سخن درباره امامزاده احمد در همین صفحه در صفحه ۳۸۴ - ۳۸۵ تکرار شده است، ضمن آنکه محل امامزاده در صفحه ۸۷ روستای «کوهین» و در صفحه ۳۸۴ روستای «کویین» ذکر شده است.

- در صفحه ۸۷ مبحث امامزاده هادی در صفحه ۳۸۷ تکرار گردیده است.

- ص ۸۸ آمده است که محل امامزاده جعفر در دهکده مصفایی در دهستان دستگر است و نام این دهکده نیامده است، اما در صفحه ۳۸۸ ضمن تکرار بحث محل دفن امامزاده را «آبادی گیو» دانسته است.

- در صفحه ۹۷ و ۹۸ به مجموعه تاریخی بیت حضرت امام (ره) اشاره گردیده که این مبحث می بایست در صفحه ۸۴ ذیل بناهای تاریخی شهرستان خمین ذکر می گردید.

- سزاوار بود معرفی شهرها، شهرستان ها و آبادی ها در متن درج می گردید؛ جز شهرستان سریند که در متن اصلی توضیح داده شده است، سایر موارد چون آبادی انجدان، شهرستان تفرش، شهر نراق و شهرستان ساوره و شهرستان محلات در زیرنویس آمده.

- فصل سوم، در صفحه ۸۹ و ۱۱۱ سخن درباره مسجد جامع نراق تکرار شده است.

- در فصل مراسم های سنتی استان مرکزی، صفحه ۱۳۴ - ۱۳۸، طی ۶ جدول فهرست آثار تاریخی و مذهبی شهرستان های

نام بقعه	شماره در فهرست اول	تکرار در فهرست دوم
بقعه آقا نورالدین عراقی	شماره ۳	شماره ۴۴
بقعه جایای مرتضی علی	شماره ۷	شماره ۵
بقعه امامزاده غیبی	شماره ۸	شماره ۶
بقعه حدیده خاتون	شماره ۱۳	شماره ۴
بقعه شاهزاده محمد عابد	شماره ۱۴	شماره ۲
بقعه چهل دختران	شماره ۱۵	شماره ۳۰
بقعه شاه غریب	شماره ۱۶	شماره ۳۱
بقعه شاه قلندر	شماره ۱۷	شماره ۳۵
بقعه احمد و حوا خاتون	شماره ۲۰	شماره ۲۹

می شود ۲۴ ماه، نه ۳۸ ماه، تازه اگر هم ۳ سال محاسبه شود باز ۳۶ ماه خواهد شد نه ۳۸ ماه. سطر اول همین صفحه و سطر آخر آن تکرار یک مطلب است.

- صفحه ۳۷، سطر ۱۱ وفات ابودلف عجلی را به سال ۲۲۵ ق در بغداد و سطر ۱۶ وفات ایشان را به سال ۲۲۶ ق آورده است یعنی در یک صفحه ۲ عدد متفاوت.

- صفحه ۲۹۵ در ذکر متولیان امامزاده عبدالله (ع) و آینه خاتون سال وفات آقامسید نبی متولی سابق امامزاده را سال ۱۳۲ ق ذکر نموده که ظاهرأ صحیح نیست.

- صفحه ۳۲۹، زیرنویس شماره ۵، فرهنگ جغرافیایی ارتش ج ۵۹ عنوان گردیده که عنوان صحیح آن چنین است: فرهنگ جغرافیایی آبادی های کشور جمهوری اسلامی ایران، ج ۵۹، ناشر: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح سال، گلبایگان، ۱۳۶۹. در همین صفحه زیرنویس شماره ۲ چنین آمده است: فرهنگ نقاط ایران دکتر لطف الله مفخم پایان. صحیح این زیرنویس چنین است: فرهنگ آبادی های ایران، تألیف دکتر لطف الله مفخم چاپ دوم، امیرکبیر، ۱۳۳۹ (۱۳۲ صفحه)؛ این اثر را سازمان جغرافیایی ارتش در سال ۱۳۵۵ به عنوان جلد یازدهم فرهنگ آبادی های کشور منتشر کرده است.

- صفحه ۴۱۷، سطر ۲، محل تولد آیه الله حاج شیخ عبدالکریم یزدی را قریه مهرجرد از توابع میبد اردکان یزد آورده است. حال چگونه ممکن است یک قریه از سه شهرستان متفاوت باشد. مشخص نگردیده است، زیرا مهرجرد زمانی که آبادی محسوب می گردیده در محدوده شهرستان میبد بوده و نه اردکان و یزد.

در پایان می ماند اغلاط چاپی این اثر که نسبت به حجم آن بسیار زیاد است و برخی نیز به نحوی است که دستیابی به صحیح آن مشکل است.

- در صفحه ۲۶۷، سطر ۶ چنین آمده است: در تاریخ عراق عجم در مورد مرقد شریف شاهزاده محمدعابد چنین آمده است. ارجاع مطلب فوق برخلاف آنچه در متن آمده، به کتاب خیر المعابد مؤلف محترم است. این موضوع در زیرنویس بعدی نیز صادق است، کما اینکه در سطر ۱۳-۱۸ چنین آمده که ملافتحعلی سلطان آبادی در کتاب فقه الفه ارجاع آن به کتاب خیر المعابد است.

- در صفحه ۳۸۶ تاریخ ضریح جویی امامزاده قاسم (ع) ۹۲۳ آمده و در سطر ۲۲ تاریخ آن را ۹۲۳ ق ذکر نموده است، اما در سطر ۲۵ عنوان گردیده متأسفانه در طول ۴۶۰ سال و اندی که از تاریخ ساخت آن می گذرد ظرافت و دقت آن بر اثر تماس دست زائران گاسته شده است. در صورتی که سال ساخت ۹۲۳ و سال چاپ کتاب ۱۴۲۷ (سال ۱۳۸۵ ش) را از یکدیگر کم کنیم عدد ۵۰۴ به دست می آید نه ۴۶۰ سال.

- صفحه ۴۰۹ بنای مدرسه علمیه ملک را به دست حاج حسین ملک التجار تبریزی دانسته، در صفحه ۴۱۳ بنای مدرسه را به حاج حسن ملک التجار نسبت داده، در صفحه ۴۱۵، سطر ۲۰ نیز حاج حسن ملک التجار را بانی این امر معرفی کرده است.

- صفحه ۷۵، سطر ۹ چنین آمده است: «این اثر تاریخی در سال شمسی از طریق کارشناسان اداره کل حفاظت آثار تاریخی مورد بررسی قرار گرفت». ظاهرأ سال شمسی موردنظر فراموش گردیده و ذکر نگردیده است.

- صفحه ۷۹، سطر ۱۰، ۱۸ و ۱۹ تکراری است. باز در همین صفحه در خصوص بنای حمام چهار فصل آمده که این بنا در خلال سال های ۱۲۹۲-۱۲۹۴ شمسی طی حدود ۳۸ ماه احداث شده است. سال های ۱۲۹۲-۱۲۹۴ طی ۲ سال

